

ТЕЛЕМЕДИЦИНА, ТЕЛЕПСИХОЛОГІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Короленко В.В.¹, Божук Б.С.², Мороз В.В.², Божук О.А.²

¹Головне управління охорони здоров'я Київської обласної державної адміністрації,

²Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, м.Київ, Україна

Ключові слова: телемедицина, телепсихологія, психологічне консультування, здоров'я населення.

Реформування галузі охорони здоров'я на даний час в Україні здійснюється відповідно до Програми економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава", розробленої Комітетом економічних реформ при Президентові України. Програмою визначено дві основні проблеми галузі, які потребують вирішення: низька якість медичних послуг та нерівний доступ до послуг охорони здоров'я [5].

Головною метою реформи медичної сфери є поліпшення здоров'я населення, забезпечення рівного й справедливого доступу усіх громадян до медичних послуг належної якості. Для досягнення цього поставлено такі завдання:

- підвищити доступність та якість медичних послуг;
- поліпшити ефективність державного фінансування;
- створити стимули для здорового способу життя населення й здорових умов праці.

Найбільші труднощі у реалізації поставлених завдань виникають щодо надання допомоги населенню, яке проживає у сільській місцевості. Це зумовлено низьким рівнем доходів переважної більшості селян, територіальною віддаленістю сільських населених пунктів від закладів охорони здоров'я другого та третього рівнів та незадовільним транспортним сполученням сільських населених пунктів з великими містами і мегаполісами, у яких зосереджений технічний та кадровий потенціал системи охорони здоров'я. В такій ситуації для більшості населення, яке проживає в сільській місцевості, якісна, своєчасна, кваліфікована медична допомога недоступна. Це призводить до пізнього звернення пацієнтів за кваліфікованою медичною допомогою, нехтування порадами та рекомендаціями лікарів первинної ланки щодо одержання вчасної консультацій лікарів – спеціалістів, і, в результаті, зумовлює погіршення здоров'я населення, хронізацію захворювань та скорочення тривалості життя.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є розвиток такого сучасного напрямку як телемедицина. Телемедицина (від грецького *τῆλε* – далеко, латинського *mederi* – лікувати) як це визначено "Примірним положенням про взаємодію телемедичних центрів та закладів охорони здоров'я", затвердженим наказом МОЗ України від 23.03.2010 № 261 "Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я", являє собою метод надання послуг з медичного обслуговування там, де відстань є критичним

чинником. Надання послуг здійснюється представниками усіх медичних спеціальностей з використанням інформаційно-комунікаційних технологій після отримання інформації, необхідної для діагностики, лікування та профілактики захворювання [4].

Основними розділами телемедицини є:

- телемедичні консультації (процес обговорення клінічного випадку за допомогою захищених телекомунікацій та інших комп'ютерно-інформаційних, програмно-апаратних засобів з метою прийняття лікарем найбільш оптимального та своєчасного клінічного рішення). Вони можуть бути відкладеними (запит електронною поштою) та в режимі реального часу. Останні поділяються на планові, екстренні та відеоконсультації.
- дистанційне теленавчання, у тому числі трансляція оперативних втручань.
- медичний телемоніторинг (процес одноразового або подовженого обстеження з використанням електронних діагностичних приладів у режимі реального часу або періодичною передачею даних консультанту з метою накопичення, аналізу медичної інформації щодо фізіологічних функцій та здійснення відповідних дій з надання медичної допомоги).
- домашня телемедицина (процес постійного спостереження за станом здоров'я окремого пацієнта, родини або невеликого колективу, який включає до себе періодичні сеанси телемоніторингу, телемедичного консультування).

В процесі консультування чи моніторингу може використовуватись телеметрія – сукупність технологій, що дозволяють проводити дистанційне вимірювання, збір і передачу інформації про показники діяльності (фізіологічні функції) організму пацієнта.

Відповідно до методичних рекомендацій "Модель покращання доступності та якості медичної допомоги сільському населенню із застосуванням телемедичних технологій", розроблених у 2012 р. колективом авторів (Мінцер О.П. та ін.), телемедицина дозволяє виконати наступні практичні завдання державного управління охороною здоров'я:

- на сучасному рівні адекватно забезпечити медичні, профілактичні й санітарні потреби й запити громадян;

- безупинно підвищувати кваліфікацію працівників галузі, і, як наслідок, поліпшити ефективність медичної допомоги (поліпшення клінічних, соціально-економічних результатів, епідеміологічної обстановки, збереження й відновлення працездатності і т.д.);
- об'єктивно підвищити якість медичної допомоги, поліпшити показники захворюваності, роботи лікувально-профілактичних установ, демографічні показники і т.д., одержати позитивний соціально-демографічний ефект (підвищення якості життя), оптимізувати фінансове управління галуззю і т.д.

Телемедицина не замінює лікаря і є не альтернативою йому, але потужним інструментом, який підвищує ефективність роботи лікаря первинної ланки та реалізує право кожного пацієнта, у якому віддаленому куточку б він не проживав, на спеціалізовану та високоспеціалізовану медичну допомогу.

Уперше термін “телемедицина” (точніше “телемедична техніка” – “telemedical technique”) застосований R.L. Murphy і співавторами (1970), а двома роками по тому – К.Т. Bird (1972) – для визначення використання як засобу комунікації телевізійного зв'язку – так званого двостороннього, або інтерактивного, телебачення (“two-way television”, “interactive television”). В 1974 р. R.G. Mark опублікував велику роботу, в якій обґрунтував телемедицину як систему наближення високоспеціалізованої медичної допомоги до кожної оселі. На теперішній час телемедицина ефективно працює у Великобританії, США, Канаді, Скандинавських країнах, Австралії, Новій Зеландії, Японії [6].

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) неодноразово публікувала документи, що стосуються різних процесів медичної інформатизації. Однак найбільш ґрунтовною і важливою з них є “Резолюція А58/21 “eHealth/Електронна охорона здоров'я”, у якій чітко визначені переваги, можливості і напрямки розвитку подальшої інформатизації. Зокрема, у Резолюції сказано: “Електронна система охорони здоров'я повинна вплинути на системи охорони здоров'я шляхом підвищення ефективності медичного обслуговування і поліпшення доступу до медико-санітарної допомоги, особливо у віддалених районах, для інвалідів і осіб літнього віку. Вона має принести користь провайдерам медико-санітарних послуг, фахівцям і кінцевим споживачам за рахунок підвищення якості обслуговування і зміцнення здоров'я. Вона повинна також позитивно позначитися на вартості медичної допомоги в результаті скорочення числа зайвих обстежень і їхнього дублювання і забезпечення можливості економії засобів за рахунок ефекту масштабу... Зміцнення охорони здоров'я за допомогою системи електронної охорони здоров'я може сприяти здійсненню основних прав людини в результаті підвищення рівня справедливості, солідарності, якості життя і якості медико-санітарної допомоги”. При цьому, під електронною охороною здоров'я “...мається на увазі використання інформаційно-комунікаційних технологій як у даному конкретному місці, так і на відстані”.

Розвиток телемедицини повністю відповідає пріоритетам соціального розвитку країни, визначеним Президентом та Урядом України, Концепції реформування сис-

теми охорони здоров'я в Україні та сприяє вирішенню головного завдання – підвищення доступності якісної спеціалізованої медичної допомоги, незалежно від того, де пацієнт перебуває. Це питання є актуальним для місцевих органів влади та пацієнта, тому воно стало частиною завдань, поставлених перед вітчизняною системою охорони здоров'я Урядом України в “Програмі економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава””, а також знайшло своє відображення в “Національному Плані дій з безпеки пацієнтів”, створення якого передбачено “Планом дій Україна – Рада Європи на 2011–2014 роки”, що був затверджений Комітетом Міністрів Ради Європи 23.05.2011 р.

Питання забезпечення кваліфікованою медико-психологічною допомогою є ще менше розвиненим за надання якісних і доступних медичних послуг, але при цьому не менш актуальним. Особливі труднощі у цьому також виникають у населення, яке проживає у віддалених від великих міст регіонах, що зумовлено вкрай недостатньою кількістю спеціалістів в галузі медичної психології, психологічного консультування та психокорекції, нижчим рівнем доходів переважної більшості людей, незадовільним транспортним сполученням з великими містами, у яких зосереджений технічний та кадровий потенціал. В такій ситуації якісна, своєчасна, кваліфікована психологічна допомога недоступна для більшості населення, яке проживає в таких регіонах, і як наслідок, люди значно пізніше звертаються за кваліфікованою допомогою або взагалі її не отримують, що, в результаті, зумовлює погіршення психічного здоров'я населення, сприяє розвитку психосоматичних захворювань [3].

Тому одним із шляхів вирішення цієї проблеми є впровадження та розвиток телепсихології як новітнього напрямку як психологічної, так і медичної науки. Телепсихологія – (грец. «τῆλε» – дистанція, «ψυχή» – душа, «λόγος» – знання) це комплекс організаційних, фінансових і технологічних заходів, що забезпечують надання дистанційної консультативної психологічної послуги, при якій людина отримує дистанційну консультацію кваліфікованого спеціаліста-психолога в точці потреби з використанням телекомунікацій. Згідно з Ohio Psychological Association послуг на відстані за допомогою комунікаційних технологій, таких як телефон, електронна пошта, чат і відеоконференції [7].

Телекомунікаційні технології все більше і більше впроваджуються в практику психології в нашій державі, при цьому методичні вказівки про їх використання в Україні знаходяться на недостатньому рівні. На жаль, має місце ризик неправильної або сумнівної практики їх використання як зі сторони клієнтів, так і зі сторони консультантів. Між принципами надання медичних і психологічних послуг є багато спільного (наприклад, конфіденційність, інформована згода, облік компетентності і т.д.) у зв'язку з подібністю основних професійних цінностей надання медичної або психологічної допомоги. Саме тому телепсихологія в нашій державі має розвиватися разом з телемедициною, доповнюючи одна одну за для збереження здоров'я населення, в єдності фізичного і психічного його компонентів.

Подібні розробки ведуться американськими вченими протягом останніх 20-ти років, подібні вказівки мають бути розроблені і в Україні. Ще в середині 90-х років ХХ сторіччя Американська Психологічна Асоціація (АРА) створила робочу групу для вивчення питання надання психотерапевтичних та психологічних послуг за допомогою телепсихології. Так, комітет зв'язку та технології Психологічної асоціації Огайо (The Ohio Psychological Association (OPA) Communications & Technology Committee's (CTC)) розробив схему телездоров'я і телепсихології та їх взаємозв'язку.

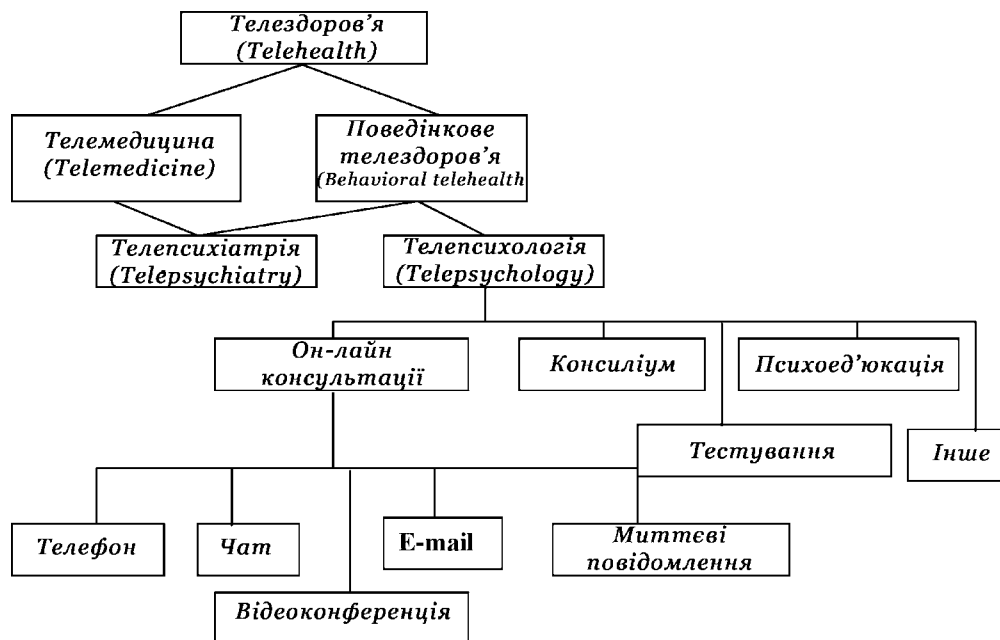

Рис.1. Телездоров'я та телепсихологія

Також ними було переглянуто Етичний Кодекс Психолога АРА та на його основі запропоновано декілька основних принципів, яких потрібно дотримуватись при наданні телепсихологічної допомоги [7]:

1. Належне використання телепсихології:

Потрібно визнати, що телепсихологія не може бути використана як повноцінна заміна класичній психологічній допомозі і існують певні обмеження, при яких вона не може бути використана. Надання телепсихологічних послуг має враховувати ситуацію, час, метод вирішення проблеми. Тому спеціаліст, що проводить такого виду роботу, має мати відповідні навички і досвід практичної роботи;

2. Дотримання вимог етики та деонтології;

3. Отримання обгрунтованої згоди пацієнта:

Пацієнт має добровільно і усвідомлено звертатися за телепсихологічною допомогою та йому у доступній формі має бути пояснено про звужені можливості дистанційної консультації в порівнянні з класичною;

4. Захист зв'язку, що використовується:

Канали зв'язку, які використовуються для надання телепсихологічних послуг, мають бути максимально захищеними і консультант має робити все залежне від нього для запобігання витоку інформації;

5. Доступ до зв'язку:

Консультант має інформувати клієнта про те, чи має ще хтось доступ до їх комунікації і обов'язково отримати його згоду в разі наявності такого доступу.

В основу телепсихологічної допомоги має бути покладене психологічне консультування, котре спрямоване на те, щоб людина, яка звернулася за консультацією до психолога, виявила і усвідомила джерело свого психологічного дискомфорту і проявила шляхи вирішення актуальних для себе проблем. Мета психологічного консультування – допомогти клієнтові у вирішенні його проблеми, усвідомити

і змінити малоефективні моделі поведінки для того, щоб приймати важливі рішення, вирішувати виникаючі проблеми, досягати поставлених цілей, жити в гармонії з собою і навколишнім світом. У психологічному консультуванні велика увага приділяється досягненню стану психологічного комфорту і збереженню психічного здоров'я. Консультування може стосуватися різних аспектів життя і може бути надане в різних умовах – як безпосередньо, так і дистанційно [1, 3].

Комплексного підходу до вирішення питання доступності медико-психологічних консультацій

для всіх громадян України на сьогоднішній день в нашій державі немає. В той час, як, згідно з даними статистичних досліджень, такої допомоги потребує майже кожен другий житель. Впровадження психологічного консультування, особливо жителям віддалених регіонів за допомогою телепсихології зробить первинні психологічні консультації доступнішими для кожного, при порівняно невеликих матеріальних затратах і економії кадрових ресурсів. Такі консультації допоможуть підвищити рівень психічного благополуччя та забезпечити психопрофілактику серед населення, покращити виявлення психічних порушень та забезпечити раннє направлення до лікарів-спеціалістів для надання допомоги. Це допоможе підвищити працездатність населення, зберегти кошти на лікуванні давніх психічних порушень та захворювань.

До переваг телепсихологічних консультацій можна віднести:

1. Значно більше відчуття безпеки у пацієнта, оскільки можна консультуватися не виходячи з дому;
2. Забезпечення повної конфіденційності;
3. Можливість працювати з фахівцем в будь-якій точці України та світу;
4. Повний "ефект особистої присутності" на консультації у форматі відеозв'язку;

5. Вирішення проблем з наданням медико-психологічної допомоги для осіб, які проживають в віддалених регіонах та регіонах незабезпечених фахівцями в галузі медичної психології;

6. Вирішення проблем з перериваннями надання психологічної допомоги у зв'язку зі службовими відрядженнями або відпочинком;

7. Можливість отримання психологічної допомоги людям з особливими потребами.

Актуальність впровадження телепсихологічної допомоги обґрунтована невідповідністю між потребою у наданні якісної медико-психологічної допомоги і її реальним забезпеченням.

Окремо слід зазначити новизну даної проектної позиції:

- Know-how на рівні України;
- Системне надання телепсихологічної допомоги, як і телемедичної взагалі, в нашій країні не налагоджене;
- Такий вид допомоги функціонує в розвинутих країнах світу: Західна Європа, США, Австралія та Нова Зеландія, Японія.

Основною метою впровадження надання телепсихологічних консультацій є покращення психічного здоров'я населення шляхом створення та забезпечення умов для надання телепсихологічних послуг населенню, в першу чергу для мешканців віддалених від крупних міст регіонів;

Короткотривалим наслідком впровадження телепсихології має стати розширення доступу населення віддалених від великих міст регіонів до якісної психологічної допомоги, її популяризація в Україні; покращення виявлення психічних порушень та раннє направлення до лікарів-спеціалістів для надання допомоги; створення типового автоматизованого робочого місця для психологічного консультування.

Довготривалим наслідком вважаємо покращення психічного здоров'я населення, підвищення рівня психічного благополуччя та забезпечення психопрофілактики шляхом створення та забезпечення умов для надання теле-

психологічних послуг населенню, в першу чергу для мешканців віддалених від крупних міст регіонів; розвиток системи підготовки кадрів для забезпечення телепсихологічних послуг; розробку та впровадження сучасних методів та технологій при наданні телепсихологічних послуг, проведеної наукових досліджень в даній галузі.

Таким чином можна зробити висновок, що практичну користь від впровадження телемедицини та телепсихології матиме як населення регіонів, де будуть відкриті пункти доступу, так і система охорони здоров'я України в цілому.

Рецензент: академік НАПН України, д.психол.н., професор Максименко С.Д.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Алєшина, Юлія Євгенівна. *Индивидуальное и семейное психологическое консультирование*. – 2-е издание. – М.: Независимая фирма "Класс", 2007. – 208 с.
2. Владзимирський А.В., Дорохова О.Т. *Телемедицина в управлінні охороною здоров'я // Медична освіта*. – 2002. – №2. – С.15-17.
3. *Медична психологія: Підручник для студентів ВУЗів* / [Максименко С.Д., Коваль І.А., Максименко К.С., Папуча М.В.]; Під ред. Академіка С.Д. Максименка. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 520 с.
4. *Наказ МОЗ України від 23.03.2010 № 261 "Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я"*
5. *Програма економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава"* – офіц. Вид. – комітет з економічних реформ при Президентові України. – 2010
6. Шумлянський І.В., Пасічник М.С., Семенюк П.П., Сивий Ю.М., Сирочук М.А., Пасічник С.М. *Телемедичні технології: етапи становлення, досягнення та перспективи // Укр. ж. телемед. мед. телемат.* – 2004. – Т.2, №2. – С. 224-225.
7. *Marc Dielman Telepsychology guidelines / Dielman M., Drude K., Ellenwood A.E. and other / Ohio Psychological Association* – 2008.

ТЕЛЕМЕДИЦИНА, ТЕЛЕПСИХОЛОГІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

Короленко В.В.¹, Божук Б.С.²,
Мороз В.В.², Божук Е.А.²

¹Главное управление здравоохранения Киевской
обласной государственной администрации,

²Национальный медицинский университет
имени А.А.Богомольца, г.Киев, Украина

Резюме: С целью роста доступности психологической помощи населению Украины необходимо внедрение системы телепсихологической помощи параллельно с развитием телемедицины, что соответствует современным мировым тенденциям. Практическую пользу от внедрения телемедицины и телепсихологии будет иметь, как население регионов, где будут открыты пункты доступа, так и система здравоохранения Украины в целом.

Ключевые слова: телемедицина, телепсихология, психологическое консультирование, здоровье населения.

TELEMEDICINE, TELEPSYCHOLOGY: PROSPECTS IN UKRAINE

V.Korolenko¹, B.Bozhuk², V.Moroz², O.Bozhuk²

¹Department of Health Kyiv Regional State
Administration,

²National O.O.Bogomolets Medical University,
Kyiv, Ukraine

Summary: In order to increase the availability of psychological assistance to the population of Ukraine needs to implement a system using telepsychological assistance parallel with the development of telemedicine, which corresponds to the latest international trends. The practical use of telemedicine and telepsychology will have, as the population of the regions where the access points are open, and the health care system in Ukraine.

Keywords: Telemedicine, telepsychology, psychological counseling, public health.